

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2019-23-1-186-199>

УДК 378.14.032

ORCID ID 0000-0003-1070-6907

**Світлана Коломієць,**

кандидат педагогічних наук, доцент,  
м. Київ

ORCID ID 0000-0002-4142-1704

**Яна Тікан,**

кандидат педагогічних наук, доцент,  
м. Київ

## ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ІННОВАЦІЙНОМУ ВИМІРІ

**Анотація.** Статтю присвячено актуальним питанням стратегії розвитку сучасної освіти. Розглянуто можливості застосування педагогічних новацій у аксіологічному вимірі як нагальної потреби сучасної вищої школи у підготовці інноваційно-активного фахівця, що потребує переосмислення ціннісних акцентів у освіті, аксіологічного наповнення нової української освітньої парадигми. В роботі подано модель підготовки фахівця в університеті дослідницького типу, що базується на трилогії «навчання – наука – інновація», стратегією якого є підготовка спеціалістів з інноваційним мисленням та інноваційна діяльність як мета і засіб навчання. На основі аналізу філософської та психолого-педагогічної літератури, сучасних концепцій освіти, визначено сутність поняття інновацій в освіті, розглянуто специфіку застосування педагогічних новацій у підготовці інноваційних, духовно зрілих фахівців. Методологічною основою розвитку інноваційного мислення є теоретичні засади розвитку мислення як такого, з фокусуванням на поняттях критичності мислення, креативності, творчості.

Науковою новизною роботи є обґрунтування педагогічних новацій як невід'ємної частини навчального процесу, що охоплює всі компоненти системи освіти, дозволяючи ефективно реалізувати всі її функції. Відтак, в університеті дослідницького типу весь навчальний процес визначається як навчання, наука та інноваційна діяльність. Розглянуто ключові компетентності та групи відповідальностей, що базуються на сформульованих у документах ЮНЕСКО ключових цілях та завданнях освіти, таких, як навчити вчитися, навчити працювати, навчити жити. Акцентується питання виховання лідерів як основи розвитку суспільства, а саме, таких якостей як креативність, відповідальність, активність, ініціативність, найважливішою з яких є відповідальність особиста та колективна, за успіх університету, країни, що є стрижнем поняття національної еліти.

Практична цінність дослідження полягає у впровадженні педагогічних новацій у процес організації науково-дослідної роботи студентів як засобу розвитку творчого потенціалу особистості студента, формування ключових компетентностей та розвитку інноваційного мислення майбутнього фахівця. У статті висвітлено досвід апробації ділової гри «Конференція» як форми організації науково-дослідної роботи студентів, отримані результати підтвердили доцільність використання інноваційних підходів до організації навчального процесу університету як головного центру інноваційної діяльності.

**Ключові слова:** педагогічні новації, інновації в освіті, університет дослідницького типу, науково-дослідна робота студентів, ділова гра, інноваційне мислення фахівця, сучасна вища освіта.

**Svitlana Kolomiets,**

*PhD in Pedagogy, Associate Professor  
Kyiv*

**Yana Tikan,**

*PhD in Pedagogy, Associate Professor  
Kyiv*

## **AIMS AND OBJECTIVES OF MODERN HIGHER EDUCATION IN INNOVATIVE DIMENSION**

**Abstract.** *The article is devoted to the actual issues of strategies for the development of modern education. The possibilities of applying pedagogical innovations in the axiological dimension as an urgent need of the modern high school in preparation of an innovatively active specialist, which requires a re-evaluation of education value emphases, the axiological content of the new Ukrainian educational paradigm, are considered. The model of training of future specialists at the research-type university based on the “Education – Science – Innovation” trilogy is developed. Its strategy is to train specialists with innovative thinking and innovative activity as a goal and means of teaching. Based on analysis of philosophical, psychological and pedagogical literature, modern educational concepts, the meaning of the concept “innovations” in education is determined, as well as the specificity of using the pedagogical innovations in preparation of innovative, spiritually mature specialists is considered. The methodological basis for development of innovative thinking is the theoretical foundations of development of thinking itself, with the focus on the concepts of critical thinking, innovativeness and creativity.*

*The scientific value of this paper is the substantiation of pedagogical innovations as an integral part of the educational process, which covers all components of the education system, allowing to effectively implement all its functions. Therefore, in the research-type university the entire educational process is defined as learning, science and innovation. Key competencies and basic responsibilities based on UNESCO's key goals and objectives of education, such as teaching to learn, teaching to work, and teaching to live are considered.*

*The issue of educating leaders as the basis of society's development is emphasized. Accordingly, the following qualities as creativity, responsibility, proactive position, imitativeness are essential for leaders. The most important of them is personal and collective responsibility for the success of university and state that is the core of the concept of the national elite.*

*The practical value of the research is the implementation of pedagogical innovations in the process of organizing the students' research work as a means of developing the creative potential of the student's personality, formation of key competencies and development of innovative thinking of future specialist. The paper describes the experience of approbation of the business game “Conference” as a form of organizing the students' research work. The results have confirmed the feasibility of using innovative approaches in organizing the educational process of the University as the main centre of innovative activity.*

**Key words:** *pedagogical innovations, innovations in education, research-type university, research work of students, business game, specialist's innovative thinking, modern higher education.*

**Вступ.** Світова цивілізація стоїть сьогодні на порозі непередбачуваних викликів, які пов'язані з карколомним зростанням науково-технічного прогресу. Темпи технологічних інновацій вже зараз призводять до фундаментальних змін, до входження в четверту промислову революцію (Industry 4.0), сутність якої полягає в злитті технологій, у розмиванні кордонів між фізичною, цифровою і біологічними сферами, у розвитку штучного інтелекту і віртуальної економіки. Побічним ефектом науково-технічного прогресу є такі ж карколомні

зміни в екології навколишнього середовища та стані внутрішнього світу особистості.

Одним із пріоритетних завдань сучасної освіти є питання стратегій її розвитку, пошуку концептуальних відповідей на виклики, що стоять перед суспільством. Національна освіта як і все суспільство пережила дуже важливу подію – зміну тисячоліть. Декретом ХХІ століття є ідея святості особистості та діалогу. Сьогодні суспільство відчуває нагальну потребу у вихованні справжньої державної еліти, в підготовці інноваційно-активного фахівця, який здатен відповідати глобальним викликам сьогодення. Освіта не зможе відповідати цим викликам без інноваційного підходу до всього процесу навчання, без застосування педагогічних новацій не тільки в технологічному, але й в аксіологічному вимірі.

Кен Робінсон, відомий експерт з питань освіти, у своєму виступі на презентації книги *«Школа майбутнього. Революція у вищій школі»*, що увійшла у список найкращих книг Львівського Форуму видавців 2016 року, виокремив ключові ролі, які освіта має в сучасному світі, а саме: економічну, соціальну, культурну та особистісну. Економічна роль освіти, зазначає К. Робінсон, полягає у формуванні компетентностей і знань, потрібних студентам для того, щоб стати економічно активними, продуктивними й незалежними після отримання відповідної освіти, відтак ключове питання полягає в тому, яких саме навичок і знань вони потребують, щоб брати участь і долучатися до економічного зростання країни і до власного збагачення (Робінсон, 2016).

На нашу думку, для розкриття економічної ролі освіти доцільно навести диференціацію економічного зростання за Арістотелем, який розрізняв економіку, під якою розумів мистецтво надбання благ для життя особистості і суспільства, і хремастику, яка є мистецтвом робити гроші, збагачуватись. При цьому він зауважував, що на певних етапах розвитку цивілізації економіка може частково або повністю перетворюватись на хремастику, але тривалість домінування хремастики гарантовано призводить до соціальної нерівності, і, що є найдраматичнішим, підміни ціннісних орієнтирів (Шумилов, 2008).

Можемо зробити висновок, що економічна роль освіти має мати поряд із розвитком суто технологічних знань, умінь і навичок у підготовці продуктивного, інноваційно-активного фахівця й аксіологічний вимір.

Додамо, що інновації у вищій освіті відрізняються від інновацій в промисловості тим, що їх ефективність проявляється не безпосередньо, а опосередковано, не швидко, а через певний період, але саме вони дають у недалекій перспективі найбільший економічний ефект у науково-технічному розвитку країни і зумовлюють підготовку її справжньої еліти.

Соціальна роль освіти цілком слушно трактується К. Робінсоном в аспекті підготовки відповідального члена своєї громади і країни, а культурна – в сприянні розуміння як власної, так і інших культур, що є виховною функцією освіти (Робінсон, 2016). Виховна функція як компонент соціальної ролі освіти має реалізовуватись і як національне виховання в аспекті дивергенційних процесів в освіті, і як розвиток загальнолюдських світових цінностей в

конвергаційному процесі входження освіти України в світову освітянську спільноту. Особистісна роль освіти реалізується через розвиток особистості, розкриття її творчого потенціалу на засадах принципів духовності.

Виклики, які стоять перед сучасною освітою вимагають інноваційних зрушень у підготовці духовного зрілого інноваційно-активного фахівця здатного до ініціативності у імплементації інноваційного продукту в бізнес-проекти, іншими словами, у формуванні у студентів системного інноваційного мислення. Проблема інновацій набуває особливої актуальності в університеті дослідницького типу, який базується на моделі «навчання – наука – інновація» і стратегією якого є підготовка спеціалістів з інноваційним мисленням й інноваційна діяльність як мета і засіб навчання.

Одним із підходів до розвитку національної освіти є цивілізаційний підхід (В.Кремень), пов'язаний з євроінтеграційними процесами, що передбачає переосмислення поняття змісту освіти та виконання завдань Болонського процесу, до яких можна віднести студентоцентризм як засадничий принцип сучасної освіти, пріоритет цінностей і духовних норм загальнолюдського характеру, створення умов для всебічного розвитку особистості.

Дослідник В. Огнев'юк розглядає модернізацію сучасної освіти в аспекті нових принципів організації навчального процесу. При цьому висувається положення про те, що основою трансформацій в сучасній освіті є три імперативи:

- імператив всебічного гармонійного розвитку;
- імператив формування парадигми проблемно-орієнтованого професіоналізму;
- імператив переходу від одновимірної до багатовимірної людини (Кремень, Левовицький, Огнев'юк & Сисоєва, 2013).

Теза Хосе Ортегі-І Гасета про те, що людське суспільство є завжди аристократичне «самою своєю істотою, аж до такого ступеню, що воно є суспільством у міру свого аристократизму і перестає ним бути в міру того, як утрачає аристократизм» (Ортега-І Гасет, 1994), є актуальною у визначенні мети навчання в технічному університеті як підготовки науково-технічної національно свідомої аристократії, для якої відданість і служіння ідеалам науки невід'ємно пов'язане із служінням своїй Батьківщині.

Пріоритетним завданням сучасної освіти є підготовка інноваційно активного фахівця, який відповідає викликам сучасного інноваційного суспільства. Існує велика кількість дефініцій та понять новації, інновації, інноватики. Спільним в дефініціях є трактування самої сутності інновації, що містить різні підходи до створення нових ідей, технологій, моделей розвитку. При цьому наковці розрізняють два основних підходи: статичний, в якому інновація розглядається як продукт, як результат певного процесу і динамічний, в якому інновація розглядається як динамічний процес впровадження нових методів, технологій замість існуючих (Друкер, 2006; Згуровський, 2006; Мазніченко, & Кришталь, 2008; Шумпетер, 1992).

Основна розбіжність лежить в трактуванні понять новації та інновації. В більшості

випадків їх трактують як синонімічні поняття. Проте, на наш погляд, їх не можна назвати тотожними. Новацію визначають як нову ідею, технологію, продукт, які відзначаються новизною та оригінальністю. Вважаємо логічним трактувати інновацію як процес впровадження новацій у відповідні системи з метою внесення в ці системи кардинальних змін.

Для тлумачення і диференціації зазначених понять розглянемо конкурс стартапів «Сікорські Челлендж», який є знаковою подією у сфері інноватики України. Стартап визначають як творчу роботу з новою ідеєю, як пошук бізнес-моделі для інноваційної ідеї, якої раніше не було. Отже, на конкурсі розглядаються певні науково-технічні новації, які після схвалення і успішної імплементації стають інновацією. Методологію впровадження таких інновацій називають інноватикою.

Науковці та практики в галузі економіки розглядають інновацію як нову функцію виробництва, «нову її комбінацію» (Шумпетер, 1992). «Нововведення, в основі якого лежать нові знання саме викликає зміни і націлене на створення нової потреби», передбачає новаторство як систему, як образ мислення і дії (Друкер, 2006).

В соціально-гуманітарному аспекті під інновацією розуміють таку спрямовану зміну, котра вносить у середовище нові стабільні ознаки: соціальні, матеріальні, завдяки яким середовище набуває нових властивостей, при цьому термін інноватика трактується як методологія розробки та впровадження інновацій (Мазніченко, & Кришталь, 2008).

Проблематика методологічних засад підготовки інноваційно активного фахівця, підвищення рівня інноваційної культури у вищій освіті як шляхом впровадження окремих педагогічних новацій, так і інноваційних змін в організації всього педагогічного процесу плідно досліджується у вітчизняній та світовій освіті (Бех, 2016; Ефімова, 2008; Згуровський, 2006; Кларін, 1995; Кремень, Левовицький, Огнев'юк, & Сисоєва, 2013; Мазніченко, & Кришталь, 2008; Робінсон, 2016; Іцковіц, 2008).

**Методи дослідження.** Методологічною основою розвитку інноваційного мислення є теоретичні засади розвитку мислення як такого з фокусуванням на поняттях критичності мислення, креативності, творчості. Будуючись на загальних для зазначених понять принципах, інноваційне мислення має свою специфіку, яку ми умовно розподіляємо на суб'єктивні (особистісно зумовлені) та об'єктивні (соціально зумовлені) чинники. До суб'єктивних чинників відносимо здатність особистості до інноваційної діяльності, яка забезпечується знаннями в певній галузі, включенням в діалог з професійною спільнотою, умінням усвідомлювати актуальність нововведень, продукувати та реалізовувати нові концепції, ідеї, методи, технології.

**Мета і завдання.** Серед об'єктивних чинників розвитку інноваційного мислення виокремимо наявність середовища, яке не тільки сприяє інноваційній діяльності, але і саме є інноваційним. Створення інноваційного середовища є складним і динамічним процесом, який на мікрорівні реалізується як інноваційний колектив, а на макрорівні – як інноваційне

суспільство.

Безсумнівно проблема підготовки фахівця з розвиненим інноваційним мисленням набуває особливої актуальності в університеті дослідницького типу, до якого належить Національний Технічний Університет України «Київський політехнічний університет імені Ігоря Сікорського». В університеті впроваджено нову модель організації інноваційного процесу Генрі Іцковіца, яка має назву «потрійна спіраль», базується на трьох чинниках, а саме, університет, виробничий сектор, інноваційний розвиток держави (Etzkowitz, 2008). Відтак, в університеті дослідницького типу весь навчальний процес визначається як навчання, наука та інноваційна діяльність.

Ілюстрацією взаємопов'язаності зазначених компонентів навчального процесу є поняття, які американські науковці визначають як наукову грамотність (scientific literacy), при цьому виокремлюються такі її компоненти як знання наукового контенту, розвиток аналітико-синтетичних умінь. До аналітико-синтетичних умінь окрім умінь обробки інформації слід також додати уміння реалізації схеми технологічного проектування, а саме,

- визначення проблеми,
- спосіб вирішення,
- реалізація запропонованого вирішення проблеми,
- оцінка,
- комунікація проблеми (National Research Council, 1996).

Третім компонентом «наукової грамотності» є “Nature of Science (NOS)”, тобто, розуміння самої сутності науки.

Безсумнівно, підготовка інноваційно активного фахівця має базуватись на інноваційних педагогічних технологіях, які, за визначенням В. Кременя, є цілеспрямованими, систематичними й послідовно впровадженнями в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес, від визначення його мети до очікуваних результатів (Кремень, 2010).

Педагогічні новації, що є невід'ємною частиною навчального процесу, охоплюють всі компоненти системи освіти, дозволяючи ефективно реалізувати всі її функції.

**Результати дослідження.** Сфокусуємось на аналізі компетентнісного підходу, який віддзеркалює провідну тенденцію сучасного освітнього процесу, а саме, перехід від знанневої парадигми до парадигми здатностей.

В проекті Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» TUNING (Tuning educational structures in Europe) всі компетентності розподілено на дві групи: універсальні та предметно-спеціалізовані. До перших віднесено інструментальні компетентності, які, переш за все описуються лінгвістичними та технологічними вміннями; особистісні (такі як, наприклад, здатність до командної роботи); системні компетентності (до яких відносять здатності до самовдосконалення, уміння науково-дослідної діяльності).

Професійно-спеціалізовані компетентності рекомендовано розподіляти за класами діяльності (проекування, управління, технологія, організація).

На різних етапах розвитку суспільства *зміст освіти* якісно змінюється залежно від різних чинників, як то: соціально-економічних умов, рівня розвитку виробництва, науки, техніки і культури, розвитку в країні освіти і педагогічної теорії, від тих цілей і актуальних завдань, які ставить суспільство перед навчально-виховними установами різного типу а також від перспективи розвитку самого суспільства.

Зміст освіти передбачає розвиток:

- системи загальнонаукових, політехнічних і певних професійних знань;
- системи умінь і навиків пізнавальної, трудової, ігрової, громадської діяльності, необхідної для збереження досягнень науки і техніки;
- досвіду творчої діяльності;
- досвіду емоційно-ціннісного відношення до навколишньої дійсності, до самого себе;
- якостей особистості (моральних, духовних).

В умовах інтеграції вищої освіти до європейського освітнього простору особливої актуальності набуває *Концепція змісту освіти для європейського виміру України*, яка базується на основних цінностях та ідеях європейського демократичного суспільства.

Як зазначають вітчизняні науковці (Овчарук, 2003), зміст освіти має формувати у майбутніх фахівців як європейські так і національні цінності. На особливу увагу заслуговує формування загальнокультурної компетентності особистості, яку становить система універсальних елементів культури суспільства.

Культурологічна спрямованість освіти, зокрема, таких дисциплін, як іноземна мова, лінгвокраїнознавство, теорія міжкультурної комунікації сприятимуть формуванню здатності майбутніх фахівців до культурного засвоєння світу, ефективної крос-культурної комунікації.

Слід зазначити, що в питанні компонентного складу ключових (універсальних) компетентностей, які є загальними для всіх професій і спеціальностей, є певні неузгодженості. Деякі автори відносять до компонентного складу ключових компетентностей такі компетентності як соціополітичні, полікультурні, комунікативні, інформаційні. Більш чіткою і логічною нам видається розподіл компетентностей на надпредметні, галузеві (загально предметні), та предметні. При цьому під надпредметними компетентностями розуміються узагальнені знання, уміння, навички і способи діяльності, які можуть бути віднесені до метапредметного змісту освіти (Краєвський, 2003).

Поняття *надпредметної компетентності* вважаємо за потрібне розглянути через поняття *відповідальності*. Проаналізуємо три основні групи відповідальностей, базуючись на сформульованих в документах ЮНЕСКО цілях і завданнях освіти, таких як навчити вчитися, навчити працювати, навчити жити. У відповідності до першого кластеру цілей освіти

сформулюємо перший критерій виокремлення надпредметної компетентності як *відповідальність за власну освіту*. Формування такої відповідальності досягається діяльнісним характером навчання, а саме системним включенням студентів в навчально-дослідницьку діяльність, в результаті якої розвиваються здатність до набуття нових знань і умінь, до науково-дослідної роботи, здатність відповідати за власні рішення і дії в процесі командної роботи, усвідомлювати потребу у самоосвіті протягом всього життя.

Завдання освіти навчити працювати корелює з критерієм *відповідальності за якість професійної діяльності*. Формування цього типу відповідальності забезпечується здатністю ефективно працювати, застосовуючи узагальнені засоби діяльності, зокрема, відповідний лінгвістичний та інформаційно-комунікаційний інструментарій, відповідати за власні рішення і дії в процесі як індивідуальної, так і командної роботи, здатності брати відповідальність за розвиток професійного знання й професійних практик, реалізовувати на практиці методи ефективної комунікації, здійснювати творчу та інноваційну діяльність в професійній сфері.

Третій критерій виділення надпредметних компетентностей може бути сформульовано як *відповідальність за життя*. При цьому доцільно розділяти поняття життя для себе (здатність вести здоровий образ життя) та життя в суспільстві (усвідомлення загальнолюдських цінностей, здатність до національної і соціальної самоідентифікації). Остання здатність забезпечується знаннями як історії так і сучасного стану культури, літератури та суспільно-політичного розвитку країни, усвідомленням власної відповідальності за її модернізацію.

На особливу увагу в аспекті завдань сучасної освіти в інноваційному вимірі заслуговує розвиток лідерських якостей у підготовці інноваційно активного фахівця. При цьому акцентується питання виховання лідерів як основи розвитку суспільства (Бабаєв, 2017, с.48–59). Серед основних лідерських якостей розглядаються такі як креативність, відповідальність, активність, ініціативність. Вітчизняні науковці фокусуються на психологічних механізмах формування духовних цінностей особистості (Бех, 2016).

Між тим, попри зазначені розвідки можемо констатувати недостатню увагу, що приділяється уточненню взаємозв'язку інноваційної і лідерської діяльності, що є суттєвим для університету дослідницького типу та розгляду зазначених діяльностей в аспекті протидії прагматичній бездуховності. Доцільно розглянути, які смисли вкладаються в поняття лідерства. Перш за все окреслимо відповіді на питання – що має бути пріоритетом у формуванні лідерських якостей в університеті дослідницького типу в сучасному соціумі.

Для пошуку відповідей на це питання, по-перше, зосередимось на характеристиці лідерських якостей, а по-друге, виокремимо домінуючий принцип формування лідерських якостей в університеті дослідницького типу, стратегія якого полягає у формуванні національної науково-технічної еліти.

Почнемо з розгляду Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя



(European Qualifications Framework for Lifelong Learning, EQF-LLL), яка базується на результатах навчання на основі вимог до знань, умінь, широких компетентностей. Зазначений документ описує компетентності у термінах автономності і відповідальності (National Research Council, 1996). Це певним чином реферується з характеристикою лідерських якостей, наданих в проаналізованих роботах. Поруч з такими лідерськими якостями як активність, творчість, ініціативність, відповідальність є однією з найважливіших адже особиста та колективна відповідальності за успішність, університету, країни є стрижнем поняття національної еліти.

Саме готовність і здатність брати відповідальність за прийняття рішень та здійснення дій є однією з основних здатностей лідера. Це повною мірою стосується і інноваційної діяльності. Проблема інновацій набуває особливої актуальності в університеті дослідницького типу, який базується на моделі «навчання – наука – інновація» і стратегією якого є підготовка спеціалістів з інноваційним мисленням й інноваційна діяльність як мета і засіб навчання.

Як вже зазначалось, організація інноваційного процесу в університеті дослідницького типу базується на трьох чинниках, а саме, університет, виробничий сектор, інноваційний розвиток держави. Характеристики цих чинників взаємопов'язані та взаємодоповнюють. Таким чином, є підстави говорити про інтеграцію цілей в університеті дослідницького типу, а відтак, є сенс акцентувати увагу на головній, як вважають деякі науковці, функції лідера, а саме функції інтегратора.

Саме ця функція лідера є особливо значущою на етапі імплементації інноваційного продукту в бізнес-проекти. Слід додати, що теза про те, що лідер віддає перевагу діяльності наодинці певною мірою корелює з науковою, а не з інноваційною діяльністю. По-перше, в сучасних умовах інновації створюються індивідуумами в колективах, і лідерство в цих умовах є необхідною передумовою успіху. По-друге, глобалізаційні процеси в організації пошуку інноваційних рішень наукових і технічних завдань дали поштовх розвитку так званої відкритої інновації.

Термін «відкрита інновація», запроваджений Чесбро, є дотичним до понять «cumulative innovation», «mass innovation», суть яких пояснюється як стратегія створення та впровадження нових технологій шляхом систематичного використання внутрішніх і зовнішніх джерел інноваційних можливостей, інтеграцію цих можливостей через численні канали (Chesbrough, 2003).

Лідерські якості реалізуються не лише у науково-технічних, але й економічних, політичних, соціальних трансформаціях, що корелюється з функціями університету в сучасному світі, а саме, університет як освітній центр, центр інноваційної діяльності, лідер громадських думок.

Інноваційне мислення майбутнього фахівця формується в процесі науково-дослідної роботи (НДР). Розвиток у студентів здатності до НДР є особливо значущим для університету

дослідницького типу, адже саме університет є головним центром інноваційної діяльності. НДР студентів розглядається нами як один із засобів розвитку творчого потенціалу особистості студента.

Розглянемо приклад інноваційного підходу до організації НДР студентів в курсі навчальних дисциплін «Педагогіка та психологія вищої школи», «Методика викладання іноземних мов», де самостійну роботу студентів було організовано як ділову гру «Конференція».

Розглянемо структуру гри, що була запропонована студентам в рамках міждисциплінарного проекту з точки зору моделювання суб'єктів, об'єктів й потреб спілкування. Цілі гри співвідносяться з потребами спілкування, сукупність соціальних ролей – з суб'єктами спілкування, комунікативні та дидактичні умови реалізації гри – з об'єктами спілкування, а саме, з його предметним змістом.

На етапі *визначення ситуації* було обрано форму ділової гри – міжнародну науково-практичну конференцію «Психологічні та методичні засади педагогічної майстерності», окреслено умови, цілі та завдання її проведення. Учасниками й організаторами «Конференції» виступили самі студенти: вони активно включились в організацію ігрового процесу, розподілили ролі членів оргкомітету, керівників секцій, редакційної колегії, ведучих конференції, учасників і доповідачів конференції.

Програма конференції включала пленарне засідання «Психологічні та методичні засади педагогічної майстерності» та роботу в наступних чотирьох секціях: «Студент як суб'єкт навчальної діяльності в аспекті психолого-педагогічних засад гуманізації освіти», «Професіоналізм педагога у сучасному освітньому середовищі, вітчизняний та зарубіжний досвід», «Інновації в освіті. Новітні технології та засоби навчання», «Психологічні, педагогічні та методичні засади навчальної діяльності у вищій школі».

Реалізація ідеї ділової гри «Конференція» засновувалась на мобілізації творчих здібностей та особистісного потенціалу студентів. На організаційному етапі варто дотримуватись принципів навчально-виховного процесу, що сприяють формуванню творчих здібностей: принципу розвитку, який припускає врахування вікових та індивідуальних особливостей студентів, принципу самодіяльності, що має на меті діяльний підхід, принципу самоорганізації (Коломієць, & Гулецька, 2012).

Специфікою наступного етапу – *рольової підготовки* – виступила орієнтація на результативність самостійної, близької до дослідницької, роботи студентів, систематизація й усвідомлення матеріалу лекційного курсу в процесі пошуку необхідної інформації (первинних текстів) та підготовки на її основі доповідей для виступу на «Конференції» (вторинних текстів). Було встановлено тісний зв'язок між лекційними, практичними заняттями та активною самостійною роботою студентів, що сприяло формуванню навичок та вмінь, необхідних для участі у грі та вирішення спеціальних професійно спрямованих завдань.

Змодельована ситуація уможливила формування у студентів навичок автономної роботи; сприяла розвитку інтелектуальних здібностей, до числа яких належать логічне та прогностичне мислення, здатність до аналітичних, синтетичних та оцінних мисленнєвих операцій; підтримала мотивацію до навчання на оптимальному рівні; забезпечила розвиток умінь особистісної і предметної саморегуляції.

Третій етап – *проведення рольової гри* – передбачав безпосередньо роботу «Конференції» і допоміг студентам увійти у різні професійні ролі, спрямовані на формування в них культури поведінки та презентації самостійно здобутих знань, тактовності, дисциплінованості; на розвиток і корекцію пізнавальних, комунікативних, ораторських здібностей, особистісних рис та якостей.

Оприлюднення студентами результатів своєї навчально-дослідницької діяльності стало цінним досвідом, стимулювало молодих дослідників до ретельної підготовки виступу, сприяло формуванню ораторських здібностей, та опануванню техніки та логіки мовлення, надало студентам можливість оцінити свою роботу на тлі інших та зробити відповідні висновки та проаналізувати результати своєї науково-дослідної діяльності.

Активне залучення мультимедійних засобів (проекторів) під час презентації доповідей на конференції сприяло створенню творчої атмосфери, розвитку у студентів навичок та культури презентації. Використання проекторів розширило можливості подання матеріалу, а включення всіх видів аналізаторів до процесу сприймання запропонованої інформації сприяло свідомому її засвоєнню всіма учасниками конференції.

Зазначимо міжкультурний вимір представлення інформації (в тому числі й іноземною мовою) про розвиток систем освіти інших країн, навчальний процес та досвід педагогів в тих країнах, мову яких вони вивчають. Відстоюючи різні точки зору, студенти вчилися чітко та ґрунтовно висловлювати думки та виконувати різні ролі (в якості керівника секції, доповідача, учасника дискусії, тощо), збагачуючи свої знання з педагогіки та психології вищої школи, набуваючи розуміння світової та європейської освітньої політики.

На заключному етапі – *аналіз рольової гри* – доповідачі за результатами роботи секцій підсумовували результати засідання круглого столу, робили висновки, зауваження та пропозиції. Таке вирішення нестандартних науково-навчальних завдань сприяло активному творчому процесу, реалізації ідей проблемного навчання. Під час підготовки, проведення та підбиття підсумків «Конференції» учасники дійсно відчули, що саме студент знаходиться в центрі навчального процесу, згідно основних засад Європейського освітнього простору. При аналізі рольової гри студентам було запропоновано аргументовано оцінити результати власної та колективної науково-дослідної діяльності.

**Обговорення.** За результатами роботи конференції було проаналізовано та визначено найкращі доповіді студентів, що показали високорозвинені ораторські, культурні та комунікативні навички; студентами було створено банк кращих презентацій; заплановано створення веб-сторінки для подальшого обговорення актуальних проблем педагогіки та

психології вищої школи.

В діловій грі, на відміну від рольової і рольової професійно орієнтованої, крім трьох компонентів, виокремлених Д.Б. Ельконіним (ролі, вихідна ситуація, рольові дії), існує ще один компонент (Ельконин, 1978). Мається на увазі певний матеріальний продукт. Таким продуктом в діловій грі «конференція» ми вважаємо підготовку тез доповіді для публікації у збірнику матеріалів конференції. Доцільність використання інноваційних підходів до організації навчального процесу у вищій школі підтверджується отриманими практичними результатами НДР студентів, що дозволили виявити позитивні зрушення у формуванні ключових компетентностей та лідерських якостей майбутніх фахівців.

**Висновки.** У підсумку зазначимо, що модернізація цілей і змісту навчального процесу відбувається внаслідок імплементації педагогічних новацій, серед яких провідну роль відіграють інтерактивні технології, зокрема ділова гра. Досвід апробації ділової гри «Конференція» як форми організації НДР студентів на факультеті лінгвістики Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського свідчить про її ефективність у вирішенні завдань з мобілізації творчих здібностей та особистісного потенціалу студентів, розвитку як лідерських якостей, так і умінь командної роботи.

Саме готовність і здатність нести відповідальність за прийняття рішень та здійснення дій є однією з основних здатностей лідера. Це повною мірою стосується й інноваційної діяльності. Багатоаспектність функцій лідера в сучасному соціумі взагалі, і в університеті дослідницького типу зокрема, в якості домінуючого у формуванні лідерських якостей у студентів, дозволяє висунути принцип полісистемності цілей як головний, адже, як зазначає Кримський, «жодна мета в жодній діяльності не може бути єдиною, винятковою, має сполучатися з системою підцілей як головних чинників здійснення головної мети» (Кримський, 2014), якою в сучасній освіті є підготовка високодуховного, інноваційно-активного лідера науково-технічних, економічних, політичних і соціальних трансформацій.

Спроможність сучасних освітніх парадигм вчасно відповісти на виклики сьогодення підвищує запит на фахівця з інноваційним мисленням, і водночас, потребує переосмислення ціннісних акцентів, аксіологічного наповнення нової української освітньої парадигми.

Подальших досліджень потребує вивчення питань аксіологічного виміру освіти та пошук шляхів реалізації сучасних педагогічних технологій в організації навчального процесу та науково-дослідної роботи студентів.

#### Список використаних джерел

- Chesbrough, H. (2003). The era of open innovation. *MIT Sloan Management Review*, 44, 35-41.
- Etzkowitz, H. (2008). *The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action*. New York: Routledge.
- National Research Council. (1996). *European Qualifications Framework for Lifelong Learning*. Retrieved June 17, 2019 from <http://www.nap.edu/catalog/4962>
- Бабаєв, В. (2017). Освіта і виховання лідерів у вищій школі – субоснова перспективного

розвитку суспільства. *Лідер. Еліта. Суспільство: філософія, управління, педагогіка, психологія, соціологія*, 1, 48-59.

Бех, І. (2016). Виховна гуманістична парадигма в освітній інновації. *Педагогіка і психологія: Вісник НАПН України*, 2, 14-21.

Друкер, П. (2006). *Задачи менеджмента в XXI в.* Москва: ООО И.Д.Вильямс.

Ефимова, Е. (2008). *Формирование творческой самореализации будущего педагога*. Ишим: ИГПИ.

Згуровський, М. (2006). Дослідницькі університети: шанс для Європи. *Дзеркало тижня*, 3.

Кларин, М. (1995). *Инновации в мировой педагогике*. Рига: НПЦ «Эксперимент».

Коломієць, С. & Гулецька, Я. (2012). Рольова гра як засіб розвитку творчої педагогічної активності студентів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців*, 30, 374-380.

Краевский, В., & Хуторской, А. (2003). Предметное и общепредметное в образовательных стандартах. *Педагогика*, 3, 3-10.

Кремень, В. (2010). *Інноваційність в освіті як вимога часу. Інновації в освіті*. Ялта.

Кремень, В., Левовицький, Т., Огнев'юк, В., & Сисоєва, С. (2013). *Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія*. Київ: Едельвейс.

Кримський, С. (2014). *Принципи духовності XXI століття. Україна incognita топ 25*. Київ: ПрАТ Українська прес-група.

Мазніченко, В. Г., & Кришталь, Н. І. (2008). Проблеми і принципи формування інноваційної інфраструктури. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*, 11, 31-35.

Овчарук, О. (2003). *Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики*. Київ: «КІС».

Ортега-І Гасет Х. (1994). *Вибрані твори*. Київ: Основи.

Проект «ТБЮНІНГ». (2006). *Гармонізація освітніх структур в Європі*. Взято з [http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General\\_Brochure\\_Ukrainian\\_version.pdf](http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf) (23 вересня, 2019 р.)

Робінсон, К. (2016). *Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту*. Львів: Літопис.

Шумилов, О. (2008). *Містичний ключ до України*. Київ: Логос.

Шумпетер, Й. (1992). *Теория экономического развития. Исследование предпринимательской прибыли, капитала и цикла экономической конъюнктуры*. Москва: Прогресс.

Эльконин, Д. (1978). *Психология игры*. Москва: Педагогика.

## References

Chesbrough, H. (2003). The era of open innovation. *MIT Sloan Management Review*, 44, 35–41.

Etzkowitz, H. (2008). *The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action*. New York: Routledge.

National Research Council. (1996). *European qualifications framework for lifelong learning*. Retrieved from <http://www.nap.edu/catalog/4962>.

Babaeiv, V. (2017). *Osvita i vykhovannia lideriv u vyshhii shkoli – subosnova perspektyvnoho rozvytku suspilstva* [The education and upbringing of leaders in higher education is a sub-basis for the future development of society]. *Lider. Elita. Suspilstvo: filosofiya, upravlinnya, pedagogika, psykholohiya, sociologiya*, 1, 48–59.

Bekh, I. (2016). *Vykhovna humanistychna paradyhma v osvitnii innovatsii* [Educational humanistic paradigm in educational innovation]. *Pedahohika i Psykholohiia*, 2, 14-21.

Druker, P. (2006). *Zadachy menedzhmenta v XXI v.* [Management problems in the XXI century].

Moscow: OOO I.D.Viliams.

Efimova, E. (2008). *Formirovanie tvorcheskoi samorealizatsii budushchego pedagoga* [Formation of creative self-realization of future teacher]. Ishim: IHPI.

Zghurovskii, M. (2006). Doslidnytski universytety: shans dlia Yevropy [Research universities: a chance for Europe]. *Dzerkalo Tyzhnia*, 3.

Klarin, M. (1995). *Innovatsii v mirovoi pedagogike* [Innovations in world pedagogy]. Riga: NPTS «Eksperiment».

Kolomiiets, S. & Huletska, Ya. (2012). Rolova hra yak zasib rozvytku tvorchoi pedahohichnoi aktyvnosti studentiv [Role play as a means of developing students' creative pedagogical activity.]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhototsi fakhivtsiv*, 30, 374-380.

Kraevskii, V., & Khutorskoi, A. (2003). Predmetnoe i obshchepredmetnoe v obrazovatelnykh standartakh [Subject and general subject in educational standards]. *Pedahohika*, 3, 3-10.

Kremen, V. (2010). *Innovatsiunist v osviti yak vymoha chasu. Innovatsii v obrazovanii* [Innovation in education as a time requirement. Innovation in education]. Yalta.

Kremen, V., Levovyzyki, T., Ohneviuk, V., & Sysoieva, S. (2013). *Osvitni reformy: misiia, diisnist, refleksiiia*. [Educational reforms: mission, reality, reflection]. Kyiv: Edelveis.

Krymskyi, C. (2014). *Pryntsypy dukhovnosti XXI stolittia. Ukraina incognita top 25*. [Principles of XXI Century Spirituality. Ukraine incognita top 25]. Kyiv: PrAT Ukrainska pres-hrupa.

Maznichenko, V.H., & Kryshtal, N.I. (2008). Problemy i pryntsypy formuvannia innovatsinoi infrastruktury [Problems and principles of formation of innovative infrastructure]. In *Visnyk Shhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia*, 11, 31-35.

Ovcharuk, O. (2003). *Kompetentnosti yak kliuch do onovlennia zmistu osvity. Stratehiia reformuvannia osvity v Ukraini: Rekomendatsii z osvithoi polityky*. [Competence as the key to updating the content of education. Education Reform Strategy in Ukraine]. Kyiv: «KIS».

Ortega-I Gaset, X. (1994). *Vybrani tvory*. [Selected works]. Kyiv: Osnovy.

*Proekt TUNING. Harmonizatsiia osvitnikh struktur v Yevropi*. [The TUNING Project. Harmonization of educational structures in Europe]. (2006). Retrieved from [http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General\\_Brochure\\_Ukrainian\\_version.pdf](http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf)

Robinson, K. (2016). *Shkola maibutnoho. Revoliutsiia u vashii shkoli, shcho nazavzhdy zminyt osvitu*. [School of future. A revolution at your school that will change your education forever]. Lviv: Litopys.

Shumilov, O. (2008). *Mistychnyi kliuch do Ukrainy*. [Mystical key to Ukraine]. Kyiv: Lohos.

Shumpeter, I. (1992). *Teoriia ekonomicheskogo razvitiia. Issledovanie predprinimatelskoi pribyli, kapitala i tsykla ekonomicheskoi koniunkturi* [The theory of economic development. Investigation of entrepreneurial profit, capital and economic cycle]. Moscow: Progress.

Elkonin, D. (1978). *Psikhologiia igry*. [Psychology of the game]. Moscow: Pedagogika.